

ПІДТРИМКА «ТРАДИЦІЙНИМИ» РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ РФ АГРЕСИВНОЇ ТА ГЕНОЦИДНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ (24.02.2022 – ПОЧ. 2023 Р.)

→ 4

ЗНИЩЕННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

→ 6

УКРАЇНКА ІРИНА ДАНИЛОВИЧ ОГОЛОСИЛА СУХЕ ГОЛОДУВАННЯ

НАГОЛОС

22 березня громадянська журналістка тимчасово окупованої Феодосії Ірина Данилович оголосила сухе голодування через ненадання медичної допомоги. Про це вона повідомила у своїй заяві, копія якої є в розпорядженні Центру прав людини «ЗМІНА».

ФОТО З ВІКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

Ірина Данилович читає "Кримську світлицю" в Криму

Данилович заявила, що вже чотири місяці в неї порушено слух і вона постійно чує дзвін у лівому вусі, що завдає їй нестерпних мук. Крім того, вона повідомила, що під час переїзду із Сімферополя до Феодосії її стан погіршується. Журналістка вважає, що вона перенесла мікроінсульт.

У своїй заяві жінка повідомила, що низці посадовців у Криму, зокрема незаконній «судді» так званого «Феодосійського міського суду» Наталії Кулинській, відомо про стан її здоров'я ще з 30 листопада 2022 року. Втім, журналістка не може досі домогтись обстеження та медичної допомоги в СІЗО Сімферополя.

«Проводити ознайомлення з аудіоматеріалами кримінальної справи в такому стані неможливо. У зв'язку з чим 21 березня 2023 року від ознайомлення відмовляюся. Я готова продовжити ознайомлюватися одразу після одужання», – написала Ірина Данилович. Водночас журналістка назвала нелюдям игнорування її хвороби, постійні перевезення із Сімферополя до Феодосії, ненадання медичної допомоги. Вона переконана, що це можна прирівняти до тортур. «Вимагаю

припинити знущання наді мною та оголошую сухе голодування з 21 березня 2023 року, 8:00, до організації мені діагностики та початку лікування або до моєї біологічної смерті», – заявила Ірина Данилович.

21 березня, за даними Центру прав людини «ЗМІНА», Ірина Данилович знепритомніла під час перевезення її до незаконного «Феодосійського міського суду», де вона мала б завершити ознайомлення з матеріалами кримінальної справи.

Відомо, що за тиждень до цього журналістка отримала медичний огляд, якого вона потребувала з кінця минулого року через гострий отит. Однак він мав лише демонстраційний характер, тож діагноз не було визначено. Натомість «лікарка», яку допустили до СІЗО, запропонувала скерувати журналістку до психіатра.

З огляду на небезпечний для життя характер запалення захист журналістки планує скерувати повідомлення про злочин щодо лікарки за ст. 124 Кримінального кодексу РФ (ненадання допомоги хворому без поважних причин).

Крім того, близькі журналістки вимагають допустити відповідального та компетентного лікаря, який здійснить обстеження в присутності адвоката, адже наяв-

ність захисника дозволить гарантувати, що допомогу журналістці нададуть у повному обсязі, а не формально.

Аналогічну заяву про злочин сторона захисту подасть на лікаря швидкої допомоги, який відмовив у належній допомозі підсудній, коли їй стало зле під час судових дебатів. Документально він це оформив як добровільну відмову Данилович від госпіталізації, проте жодних документів за підписом журналістки про добровільну відмову від лікування в матеріалах справи немає. Якщо цей факт отримає належну правову оцінку, це стане ще одним доказом того, що Ірина Данилович була позбавлена можливості захищати себе в суді першої інстанції через погане самопочуття.

Омбудсмен України Дмитро Лубінець привертає увагу міжнародної спільноти до цього випадку. «Це порушення прав і свобод людини, а також черговий лицемірний вчинок стосовно українських громадян на окупованому півострові. Ірина Данилович, як і всі незаконно ув'язнені, має бути звільнена, а також має отримати всю належну медичну допомогу», – зазначив він на офіційній сторінці.

Нагадаємо, Ірина Данилович – медсестра та громадянська ак-

тивістка з Феодосії, співпрацювала з виданням «INжир media» та правозахисним проектом «Кримський процес». Жінка захищала інтереси медпрацівників на півострові: увійшла до незалежної профспілки, багато писала про порушення їхніх прав, наприклад, про недоплати за роботу з ковідними пацієнтами.

Співробітники ФСБ викрали Ірину Данилович 29 квітня 2022 року і до 7 травня утримували в підвалі ФСБ без жодного статусу та адвокатської допомоги. Її допитували на поліграфі, чинили психологічний тиск: обіцяли вивести в ліс, до Маріуполя і годували один раз на день. Про це також вона заявляла в незаконному «суді» у Феодосії.

Згодом у сумці Данилович, яку в неї вилучили, «знайшли» вибухівку. 7 травня так званий «Київський райсуд» Сімферополя обрав їй запобіжний захід у вигляді взяття під варту строком на два місяці.

Наприкінці липня журналістка змогла передати, що в Сімферопольському СІЗО на неї продовжують чинити тиск співробітники ФСБ. Зокрема, їй завдали тілесних ушкоджень під час етапування до суду.

5 липня «суддя» Ольга Кузнецова продовжила термін

утримання журналістки під вартою на два місяці, проігнорували те, що затримання Данилович відбулося на тиждень раніше за офіційно оформлені документи.

На засіданні 7 листопада сторона захисту заявила клопотання про виклик до «суду» для допиту як свідків 16 осіб, зокрема співробітників ФСБ, що були причетні до викрадення журналістки, її незаконного утримання протягом тижня в підвалі ФСБ та фальсифікації кримінальної справи. Незаконне формування відмовило у всіх клопотаннях, окрім виклику одного свідка захисту – Сулеймана Кадирова, який не володіє інформацією по суті обвинувачення, а може дати лише характеризувальні свідчення.

Попри обурення міжнародної правозахисної спільноти, 28 грудня 2022 року так званий «Феодосійський міський суд» оголосив вирок громадянській журналістці Ірині Данилович. За нібито «зберігання вибухових речовин» її засудили до семи років позбавлення волі й 50 тисяч рублів штрафу.

За матеріалами Центру прав людини «ЗМІНА» та Омбудсмена України

ПРО ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕІНТЕГРАЦІЇ

НА ЧАСІ

Продовження

Після здобуття незалежності в Україні загалом та на Кримському півострові зокрема дуже гостро постало питання працевлаштування. Насамперед для молоді. Одним із інструментів мінімізації ризиків виникнення соціально-економічної нестабільності у молодіжному середовищі через відсутність пропозицій на ринку праці було обрано відволікання молоді з ринку праці для продовження навчання у вищих навчальних закладах.

Юрій СМЕЛЯНСЬКИЙ,
економічний експерт, експерт з питань тимчасово окупованих територій, співзасновник правління БО «Інститут чорноморських стратегічних досліджень»

Почали активно відкриватись приватні університети та філії тих, що існували по всій території України. Крим у цьому процесі став «освітньою Меккою» щодо зростання кількості вищих навчальних закладів та філій. Зокрема, російських.

У результаті кількість перемогла якість. У гонитві за економічною вигодою, тобто комерційними студентами, було значно знижено вимоги до якості фахівців, які готуються. ВНЗ, а особливо філії та представництва, перетворилися здебільшого на магазини з продажу дипломів, за рідкісними винятками. Ситуація дійшла до того, що в кримських ЗМІ можна було побачити оголошення такого змісту: «Потрібні менеджери. Випускників із дипломами Ялтинського університету менеджменту прохання не турбувати».

Деіндустріалізація регіону, як і України загалом, знизилася обсяг потреби у кваліфікованих робочих кадрах і відповідно необхідність їхньої підготовки. Для прикладу: Севастопольський радіозавод ім. В. Д. Калмикова у 80-ті роки ХХ століття мав 5000 робочих місць та своє технічне училище (свою освітню базу) з підготовки кадрів робітничих спеціальностей. Випускалася продукція з високою часткою доданої вартості: радіоапаратура УКХ та КВ зв'язку для військово-морського

ФОТО З ВІКРИПІК ДЖЕБЕЛ

ФОТО З ВІКРИПІК ДЖЕБЕЛ

флоту, цивільного флоту, побутова радіоапаратура. На території СРСР це був єдиний завод, де випускали станції супутникового зв'язку «Хвиля»; «Хвиля-М»; «Айсберг». Перед окупацією головна будівля заводу функціонувала як торгово-розважальний комплекс «Мусон».

У той же період часу (останні роки перед окупацією) на території Криму вже відчувався «кадровий голод» за робочими спеціальностями: токарі, фрезерувальники, слюсарі-збирачі й таке інше. А техніко-сировинне забезпечення колишніх технічних училищ і ПТУ, що збереглися, а згодом вищих технічних училищ, коледжів тощо не дозволяли готувати кваліфіковані кадри робочих спеціальностей. Як подібні питання враховані в політиці реінтеграції півострова, що таємно розробляється, невідомо.

* * *

У контексті забезпечення хоча б приблизного балансу між попитом на трудові ресурси та пропозицією трудових ресурсів слід відповісти на запитання: «А яка регіональна економічна модель планується для Криму, що реінтегрується?». Це також відповідь на запитання, які ка-

дри готувати в Криму, що реінтегрується? Невідомо.

З відповіді на ці запитання впливатиме відповідь щодо освітньої реінтеграції. Говорячи про освітню реінтеграцію, Постійний Представник Президента України в АР Крим Т. Ташева, зокрема, написала в колонці на УП, що «до Криму повернуться всі українські виші, які були до війни та окупації». У Криму до окупації працювало два регіональних ВНЗ, які фінансувалися з кримського бюджету та були створені в рамках реалізації прав за кримською Конституцією. Один – інженерно-педагогічний університет, у народі – Кримський гуманітарний університет. І в одному, і в іншому ректори – колабораціоністи. Що з ними? Один уже пішов з життя Героєм України. Тиша. Яка доля чекає на ці виші та їхніх студентів після деокупації? Невідомо.

Наскільки планується зорієнтувати структуру освітнього простору у Криму на користь ринку праці? Без визначення майбутньої економічної регіональної кримської моделі це зробити неможливо. Але заяви про майбутню структуру освітнього простору в

секторі вищої освіти чиновниками робляться. Танцюємо на тих же граблях?

Виші, які історично працюють у Криму, я маю на увазі з радянських часів. Плюс той момент, що лише лівий український ВНЗ не мав у Криму свого представництва, філії, навчального центру. Все це були бази для відпочинку співробітників материнського університету та магазини з продажу дипломів. Тобто центри освітньої корупції. Мені цікаво, чи представник президента має на увазі таку освітню реінтеграцію? Реінтеграцію поворотної освітньої корупції?

Загалом, якою буде тактика дій української влади у ситуації, якщо:

- факт деокупації настане у період літніх канікул?
- факт деокупації настане у період закінчення (останніх місяців) навчального року?
- факт деокупації настане восени на початку нового навчального року?

Найпростіші відповіді за періодом літніх канікул умовно прості. Влада відповіді та протоколи дій не формує, діалогу з цього кола питань немає. Найкраще, що можна почути, – вони думають. У по-

У гонитві за економічною вигодою, тобто комерційними студентами, було значно знижено вимоги до якості фахівців, які готуються. ВНЗ, а особливо філії та представництва, перетворилися здебільшого на магазини з продажу дипломів, за рідкісними винятками. Ситуація дійшла до того, що в кримських ЗМІ можна було побачити оголошення такого змісту: «Потрібні менеджери. Випускників із дипломами Ялтинського університету менеджменту прохання не турбувати».

чатковий період окупації Криму в 2014 році «роздуми» Міністерства освіти та науки України про долю студентів кримських вишів, наприклад, призвели до того, що позиція міністерства у період з березня до травня 2014 року змінювалася п'ять разів. Заявляючи про роботу щодо формування майбутньої політики реінтеграції, влада планує продовжити ці «славні» традиції? Чи заздалегідь будуть відпрацьовані алгоритми дій у різних варіантах розвитку подій? Невідомо.

* * *

Що означає гасло: «Крим – це Україна» з погляду формування майбутнього освітнього простору Криму у його реінтеграції? Відповідь на це запитання, зокрема, тісно пов'язана з відповіддю на інше: якою буде модель політико-територіального устрою Криму після його деокупації? А це також сьогодні таємниця за сімома замками.

Якщо враховувати «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права», до якого Україна приєдналася ще 1973 року і який згідно з нормами Конституції є невід'ємною частиною українського законодавства, обов'язкового до виконання¹, то майбутній політико-територіальний устрій Кримського півострова – це національна автономія, в якій реалізують свої права та інтереси три корінні народи України: кримські татари, караїми та кримчаки.

Отже, у реінтегрованому Криму мають/магимуть право функціонувати кримськотатарські, караїмські та кримчацькі школи. Курс історії Криму та України має відображати історію цих народів. Але сьогодні цього немає. Ми не готові до реалізації такої моделі. І суспільного діалогу з цього питання немає. Цікаво, чому? Адже це і про формування кадрового потенціалу освітнього простору (не лише освітнього), мовного освітнього

простору тощо. Дозволю собі нагадати цифру – близько 100 000 працівників системи освіти у Криму. Різна політико-територіальна модель – різна структура освітнього сегмента регіонального ринку праці.

На момент початку окупації в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі функціонувало 1 050 000 робочих місць. Дефіцит робочих місць для досягнення рівня 100% зайнятості становив приблизно 50-70 тисяч робочих місць, що постійно діють (не сезонних).

Інший, темний (не визначений) бік питання реінтеграції освітнього простору в Криму, як елемента регіонального ринку праці з довісною часткою робочих місць, що функціонують, близько 10%. Максимальний показник чисельності населення України після здобуття незалежності становить 52 244 100 осіб. Таким було населення України станом на 1 січня 1993 року.

Деякі показники динаміки чисельності населення України:

Дата	Показник чисельності
на 01.01.1993	52 244 100
на 01.01.2014	45 426 200
на 01.01.2015	42 928 900
на 01.01.2022*	41 167 300
на 01.01.2023**	офіційних даних немає

Показники чисельності населення на 1 січня 2015 року викликають сумніви щодо об'єктивності. До цієї дати вже було окуповано: весь Кримський півострів – 2,4 мільйона осіб населення; частину Донецької та Луганської областей. А за даними статистики, населення скоротилося лише на чисельність мешканців Криму.

* Офіційна чисельність населення України, за даними української статистики, на 1 січня 2022 року – 41 167 300 осіб, при цьому при формуванні державного бюджету на 2023 рік Міністерство фінансів використало інший показник – 34 500 000 осіб.

** Офіційних даних щодо чисельності населення України на 1 січня 2023 року ще немає, але втрати населення за 2022 рік оцінюються приблизно в 9 000 000 осіб.

Йдеться не про дані статистики, дані є лише ілюстрацією того факту, що реінтеграція деокупованого Кримського півострова, як і будь-якої іншої території України, відбуватиметься в умовах глибокої демографічної кризи. Говорячи про реінтеграцію Криму, слід додати, що частина громадян України, кримських мешканців,

залишить перед деокупацією територію півострова. Йдеться про тих громадян, які мешкали в Криму до окупації, але стали на шлях колабораціонізму. Є й інша частина, яка залишила територію півострова у період 2014-2021 років, рятуючись від окупації, і вже ніколи не повернеться. Ще частина, яка залишила Крим упродовж 2022 року, і також уже ніколи не повернеться. Ще одна група – ті, хто покине Крим перед початком його деокупації через страх бойових дій. Якщо зможуть піти до третіх країн, то простіше з поверненням. А якщо на територію російської федерації? Яким буде алгоритм дій для отримання можливості повернення з території ворожої держави? Невідомо. Обставини та причини різні, але об'єднані одним фактором – демографічний витік. Чим компенсуватимемо?

Чинна влада, виправдовуючи свою безрезультатність у питаннях формування політики реінтеграції Кримського півострова, пояснює відсутність реальних результатів проблематикою формування кадрового резерву для деокупованої території Криму в системі державного управління. Хоча більшою мірою ця проблема породжена самою владою через бездіяльність щодо підготовки кадрового резерву. Про необхідність такої підготовки для влади йшлося з 2015 року, як мінімум.

До створеної проблеми додається проблема «демографічної ями». Крим може опинитися в ситуації періоду 1944-1954 років, тобто у створеній демографічній кризі, об'єктивний як результат Другої світової війни і штучний як результат політичного злочину радянської влади на території Криму 1941 року перед окупацією та 1944 року після деокупації.

У зазначене десятиліття у Криму просто фізично не вистачало робочих рук на відновлення та реінтеграцію півострова. Ситуація набула позитивного розвитку лише після передачі території до складу УРСР.

Неодноразово згадувана цифра, що на момент початку окупації на території Кримського півострова проживало близько 2 400 000 осіб. Оцінка чисельності людей, що залишили окупований півострів, коливалася в показниках від 100 000 до 230 000 осіб. Ще один прогностичний показник для найгіршого варіанта розвитку ситуації – дефіцит робочих місць після настання факту деокупації до 800 000 робочих місць.

Яка кількість населення Криму залишить його територію в страху перед відповідальністю за колабораціонізм, поки що невідомо. Скільки з тих, хто поїхав, ніколи не повернеться до Криму, невідомо також. Виникає відчуття, що влада вирішення проблеми зайнятості за умов реалізації політики реінтеграції бачить у скороченні чисельності постійного населення на території Криму.

Менша чисельність населення – менша потреба у робочих місцях. Зокрема, й менша потреба в освітніх закладах. Який результат може дати такий варіант реінтеграції? Запитань більше, ніж відповідей.

* * *

«Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та вищої цінності суспільства, його талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей та необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на

користь інших людей та суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». Ця цитата є другим абзацом Закону України «Про освіту»².

Перефразувавши абзац, можна сказати, що метою освіти в Україні є формування патріотизму. Виховання патріотизму є складовою освітнього процесу багатьох держав. Питання лише в тому, в якій парадигмі відбуватиметься патріотичне виховання. Для кримчан, для кримської молоді, для кримських дітей, усіх, хто зазнав мілітаризації свідомості як невід'ємної частини російського патріотичного виховання, модель парадигми патріотизму, як однієї з основ реінтеграції, матиме важливе значення.

Це ще один важливий елемент реінтеграції освітнього простору – відмінність. Відмінність політики реінтеграції мешканців півострова від політики колонізації, яку реалізували в Криму окупанти та складовою якої була мілітаризація свідомості кримчан, мілітаризація свідомості кримських дітей протягом усього періоду окупації. Дві парадигми, які формують цілі та інструменти патріотичного виховання:

1. Патріотизм – це приналежність до української громадянської ідентичності.

2. Патріотизм – це любов і повага до свого способу життя, ухвалення необхідності його захисту.

Який із варіантів обере Україна? До речі, перший варіант парадигми – перефразоване визначення патріотизму, яке застосовується в освітніх стандартах російських окупантів.

Отже, у реінтегрованому Криму мають/матимуть право функціонувати кримськотатарські, караїмські та кримчацькі школи. Курс історії Криму та України має відображати історію цих народів. Але сьогодні цього немає. Ми не готові до реалізації такої моделі. І суспільного діалогу з цього питання немає. Цікаво, чому? Адже це і про формування кадрового потенціалу освітнього простору (не лише освітнього), мовного освітнього простору тощо. Дозволю собі нагадати цифру – близько 100 000 працівників системи освіти у Криму. Різна політико-територіальна модель – різна структура освітнього сегмента регіонального ринку праці.

Підбиваючи проміжний підсумок роздумів про реінтеграцію, зробимо деякі висновки. Для досягнення позитивних результатів політики реінтеграції на деокупованій території Кримського півострова слід пам'ятати, що:

1. Без формування майбутнього політико-територіального устрою Криму неможливо правильно визначити структуру освітнього сегмента регіонального ринку праці та його окремі кількісні характеристики.

2. Без формування майбутньої регіональної економічної моделі Криму неможливо правильно визначити професійний орієнтир регіонального освітнього простору та його окремі кількісні характеристики. Виняток для дошкільного освітнього сегмента, де орієнтиром є чисельність дітей відповідного віку з урахуванням демографічної перспективи, як мінімум, у середньому строковому періоді. Для загальноосвітнього шкільного сегмента треба, крім кількісних показників, мати орієнтири професійної потреби регіонального ринку праці.

3. Без формування моделі вирішення проблеми «демографічної ями», хоча б загалом, розраховувати на позитивні результати реінтеграції не доводиться.

Вкрай важливо, щоб реінтеграція не перетворилася на черговий сумний серіал про долю масової «рабини ізгаури», де вигоду отримують лише автори проекту.

1 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

2 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Матеріал підготовлено редакцією газети «Кримська світлиця» громадської організації «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» у межах реалізації проекту «Реорганізація діяльності незалежного ЗМІ «Кримська світлиця»: посилення спроможностей в протидії дезінформації та пропаганди щодо Криму» за підтримки програми «Стойкість», яка упродовжується Фондом Східна Європа у консорціумі неурядових організацій на чолі з ERIM (Франція) у партнерстві з Фондацією домів з прав людини, Домом прав людини – Тбілісі, Чорноморським фондом регіонального співробітництва та коштом Європейського Союзу.

Думки, викладені у цьому матеріалі, не обов'язково відображають позицію організацій-партнерів консорціуму та Європейського Союзу.

ПІДТРИМКА «ТРАДИЦІЙНИМИ» РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ РФ АГРЕСИВНОЇ ТА ГЕНОЦИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (24.02.2022 – ПОЧ. 2023 Р.)

ДОСЛІДЖЕННЯ

Агресивна війна Російської Федерації проти України, яка розпочалася у 2014 році, є фундаментальним викликом для міжнародного правопорядку. Вперше після Другої світової війни держава-агресор намагається в Європі, де почалися обидва світові конфлікти, всупереч своїм двостороннім і багатостороннім зобов'язанням анексувати територію іншої суверенної держави. Ба більше, Росія напала на державу, якій гарантувала збереження територіальної цілісності, повагу до суверенітету та невтручання у внутрішні справи, зокрема, після відмови України від третього у світі ядерного арсеналу.

Андрій ІВАНЕЦЬ, провідний науковий співробітник Національного музею Голодомору-геноциду, учасник групи з гуманітарної політики експертної мережі «Кримської платформи»

Прочому РФ під час агресії ще й вдавалася до ядерного шантажу України та інших цивілізованих країн. Війна Росії проти України за своїм характером є не лише агресивною, а й геноцидною. Геноцид – це, згідно з міжнародним правом, дії з наміром знищити, цілком чи частково, національну, етнічну, релігійну або расову групу як таку. Росія прагне знищити українську державу і націю, скоює інші тяжкі міжнародні злочини.

Вкрай небезпечний характер її дії набули під час широкомасштабної фази агресії, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., коли держава-агресор здійснила невдалу спробу в стилі терміни військовим шляхом ліквідувати Українську державу і реалізувати геноцидну політику стосовно української нації. Російська влада пропагує ідеологію «руського міра», яка де-факто заперечує право української нації на суверенний розвиток, власні державу, мову і культуру. Неодноразово президент РФ, представники російської влади і політикуму заявляли, що українців як народу «не існує», про «штучність створення» української нації. У Росії

Другий Свято-Митрофанівський храм у Лисичанську Луганської області, що постраждав від ракетних обстрілів Росії 2022 року.

Зруйнована росіянами церква у с. Богородичне Донецької області.

часто лунають публічні заклики знищувати українців.

Російські окупанти на захоплених землях України переслідують і вбивають громадян з проукраїнськими поглядами, винищують інтелігенцію, скоюють масові злочини проти цивільного населення (тортури, ґвалтування, вбивства тощо), замість незаконно ліквідованої української системи освіти запроваджують таку, що має на меті змінити ідентичність дітей та молоді, руйнують пам'ятки історії та культури, особливо ті, що пов'язані з українською ідентичністю, грабують і знищують українські музеї, архіви, театри, бібліотеки та храми. РФ масово вивозить з окупованих територій українських дітей на свою територію з метою зміни їхньої ідентичності, зокрема через незаконне всиновлення росіянами (приклад продемонструвала уповноважена президента РФ з прав дитини Марія Львова-Белова). Росія також цілеспрямовано руйнує об'єкти інфраструктури та життєзабезпечення в Україні, практично стерла з поверхні планети кілька українських міст (Маріуполь, Волноваха, Щастя, Северодонецьк, Бахмут тощо) та інших населених пунктів. Держава-агресор також у 2022-2023 рр. неодноразово ставила під загрозу безпеку функціонування ядерних об'єктів України, зокрема

найбільшою в Європі Запорізької АЕС.

Такі дії Росії брутально порушують Конвенцію про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (далі – Конвенція про геноцид), ухвалену Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 р. Вони підпадають під дію, зокрема, пунктів статті 2 Конвенції: а) вбивство членів цієї групи; с) навмисне створення членам групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове знищення групи; е) насильницька передача дітей цієї групи іншій групі. Об'єктом злочину геноциду є українська національна група.

Росія у 2022-2023 рр. де-факто прогнала на стратегічному рівні інформаційну війну навколо агресії проти України. В офіційно проголошені нею цілі так званої «спеціальної військової операції» (пропагандистський евфемізм для широкомасштабного етапу агресивної війни) – «денацифікацію» та «демлітаризацію» України – абсолютна більшість країн світу та міжнародні організації не повірили, що, зокрема, засвідчують голосування в ООН з питання російсько-українського збройного конфлікту. Подальші спроби виправдати війну проти України наштовхнулися на об'єктивні оцінки дій Росії з боку акторів міжнародного співтовариства,

ба більше, понад півсотні цивілізованих країн об'єдналися у коаліцію на підтримку Української держави та її боротьби за свободу. Наприклад, у березні 2022 р. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг назвав війну РФ проти України неспровокованою і невиправданою.

14 квітня 2022 р. український парламент офіційно визнав Росію державою-терористом, яка має на меті чинити геноцид українського народу та вдається до масових вбивств і злочинів в Україні. Наступного місяця Сейм Литви оголосив РФ державою-терористом, а 13 жовтня 2022 р. Парламентська асамблея Ради Європи назвала режим Росії терористичним. Протягом жовтня 2022 р. – лютого 2023 р. парламенти Естонії, Польщі, Нідерландів, Словаччини ухвалили рішення про визнання російського режиму терористичним або РФ державою-спонсором тероризму/державою-терористом. У листопаді 2022 р. Європейський парламент визнав Росію державою-спонсором тероризму.

Вже навесні-влітку 2022 р. представницькі органи влади Польщі, Литви, Естонії, Латвії, Канади, Чехії, Ірландії визнали дії Росії в Україні геноцидом. Лідери Великобританії, Польщі, Колумбії і США так само використовували термін «геноцид» для опису скоєних РФ злочинів. Процес визнання дій цієї держави як найтяжчих міжнародних злочинів – агресії, геноциду тощо – триває. Україна порушує питання не лише про їхню фіксацію, а й про притягнення винуватців до відповідальності, зокрема про створення міжнародного трибуналу для розслідування злочину агресії. Ця ідея поступово набуває підтримки серед частини цивілізованих країн та міжнародних організацій, зокрема, у листопаді 2022 р. Парламентська асамблея НАТО закликала створити спеціальний міжнародний трибунал із російської агресії та визнала Росію терористичною державою.

Вкрай важливим є рішення Палати попереднього провадження Міжнародного кримінального суду про видачу 17 березня 2022 р. ордерів на арешт президента РФ і уповноваженої президента РФ у справах дитини через підозру у воєнних злочинах у вигляді незаконних депортацій та переміщення населення, зокрема дітей, з окупованої території України, щонайменше з 24 лютого 2022 р. В. Путін став першим главою держави-члена Радбезу ООН, якому видали такий ордер. Причому головний прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан заявив,

Значною мірою високий рівень підтримки агресивної війни проти України росіянами досягається масовою і добре фінансованою пропагандою. Для її донесення панівний російський режим використовує всі можливі канали – органи влади, мас-медіа, систему освіти тощо. Очевидно, що поза цим процесом не могли у Росії опинитися й релігійні організації.

що президент Росії постане перед правосуддям у Гаазі за злочини, скоєні проти України, незалежно від аргументів Москви.

Зазначимо, що агресивна війна Росії, мотивована геноцидними намірами щодо української нації, підштовхнула держави світу і до визнання геноциду, який вчинив комуністичний режим у Москві в 1930-ті рр. У 2022 р. – березні 2023 р. Голодомор 1932-1933 рр. визнали геноцидом парламенти Бразилії, Чехії, Румунії, Молдови, Ірландії, Німеччини, Бельгії, а також Європарламент.

Російські політикум і суспільство принципово інакше реагують на російсько-українську війну. Науковці ще мають дослідити міру відповідальності російських панівного режиму та населення за ідеологію і практику неонацистського типу – рашизм або шизофашизм (фашистського або, за визначенням українського парламенту, неонацистського режиму, що риторично засуджує фашизм), які втілює Росія. Водночас соціологічні опитування протягом весни-зими 2022 р. відбивають стабільно високий рівень підтримки росіянами агресивної політики Російської держави і насамперед війни проти України. Так, у березні 2022 р., згідно з даними Active Group, 86,6% росіян підтримували потенційний збройний напад на країни ЄС. Провал російських планів на білцкриг на думку російського населення щодо війни проти України вплинув незначно. Наприкінці червня 2022 р., за опитуванням ВЦВГД (рос. ВЦИОМ), 72% респондентів швидше підтримували рішення провести «специальну операцію» в Українській державі, а у грудні 2022 р., за оцінкою незалежної російської соціологічної організації «Левада-центр», 74% росіян підтримували дії російських військ в Україні.

Значною мірою високий рівень підтримки агресивної війни проти України росіянами досягається масовою і добре фінансованою пропагандою. Для її донесення

панівний російський режим використовує всі можливі канали – органи влади, мас-медіа, систему освіти тощо. Очевидно, що поза цим процесом не могли у Росії опинитися й релігійні організації.

До аналізу релігійного чинника у російсько-українській війні зверталися В. Баллок, М. Дорошко, В. Бокоч, М. Васін, В. Войналович, С. Шумило, В. Єленський, І. Козловський, В. Здіорук, О. Саган, Н. Кочан, Л. Филипович, Ю. Чорноморець, Фергюс О'Біра та інші вітчизняні й закордонні дослідники.

Серед російських релігійних організацій найбільшу увагу дослідників закономірно привернула роль РПЦ як найбільшої і найвпливовішої у РФ, а також як причетної до розробки і підтримки російської експансіоністської неоімперської ідеології. Суттєво менше науковці аналізували позицію інших релігійних організацій.

Метою цього дослідження є попередній аналіз участі основних релігійних організацій Російської Федерації, які частина російських аналітиків та політиків називають «традиційними», у пропагандистському забезпеченні агресивної і геноцидної війни Росії проти України на етапі широкомасштабної агресії у лютому 2022 р. – на початку 2023 р. До «традиційних» релігій у Росії, як правило, відносять такі релігійні об'єднання – православ'я, іслам, іудаїзм і буддизм. Певні підстави для цього дає федеральний закон «Про свободу совісті і про релігійні об'єднання». У його преамбулі РФ декларує визнання особливої ролі православ'я в історії країни і висловлює повагу до християнства, ісламу, буддизму, іудаїзму та інших релігій, які є невід'ємною частиною історичного спадку народів Росії. Були спроби законодавчо закріпити статус цих релігій як традиційних.

Об'єктом аналізу статті є релігійний чинник в російсько-українській війні та геноциді українського народу, а предметом – ставлення російських «традиційних» релігійних організацій (православ'я, мусульманства, буддизму та іудаїзму) до пропаганди війни Росії проти України, геноциду української нації та забезпеченні їх ідеологічного обґрунтування.

Російська Федерація є поліетнічним і поліконфесійним державним утворенням. Попри абсолютне чисельне домінування серед її населення етнічних росіян, до її складу входить низка країн із неросійськими народами,

Зруйновані російськими атаками церкви України.

ми, значна частина яких є суб'єктами цього квазіфедеративного утворення (Якутія-Саха, Татарстан, Башкортостан, Чечня, Дагестан, Мордовія, Тива, Бурятія, Калмикія тощо). Згідно з опитуванням ВЦДГД, у 2021 р. серед опитаних росіян визнали себе прихильниками православ'я 66%, ісламу – 6%, буддизму – 1%, іудаїзму – менше 1%.

«НА СЛУЖБІ КЕСАРЮ». ПРАВОСЛАВНІ РЕЛІГІЙНІ СТРУКТУРИ РФ ПІДТРИМУЮТЬ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА

Православна церква у часи Московського царства та імперії Романових-Гольштейн-Готторпів відіграла значну роль в обґрунтуванні та здійсненні імперської експансії, зокрема у створенні ідеологеми «Москва – Третій Рим». Загалом модель церковно-державних відносин, сформована тоді, тяжіла до цезарепалізму, що особливо явним стало у правління Петра I (1696-1725), який демонстративно перетворив церкву на частину державного механізму.

У радянській імперії після періоду гонінь на християнство РПЦ у середині ХХ ст. з ініціативи сталінського керівництва частково відновила свою структуру і навіть зробила спробу за вказівкою влади СРСР стати, попри вимоги канонів, центром православного світу. Загалом тоді було відновлено модель підпорядкування церкви інтересам зовнішньої та внутрішньої політики імперської держави. На заваді цьому не став навіть воєнничо атеїстичний характер СРСР. Ця модель церковно-державних відносин під час президентства Б. Єльцина дещо лібералізувалася, але не була цілком демонтована (РПЦ і надалі зберігала тісні відносини з владою, зокрема й з її силовими структурами). У період правління В. Путіна вона на-

брала нової сили. Показово, що у 2009 р. патріархом Московським став Кирил (Гундяєв), який, зокрема, за інформацією журналістів, ще на початку 1970-х рр. працював на КГБ під псевдонімом «Михайлов».

Відверте повернення керівництва Росії часів Путіна до імперської політики викликало інтерес до політичної ідеології РПЦ, лідери якої розглядають свою так звану канонічну територію як єдину цивілізацію росіян, українців і білорусів та деяких неслов'янських народів. Таким чином російська держава і церква одночасно стали пропагандистами ідеологеми «русского міра». Вона виглядає відверто еретичною з точки зору християнської еклесіології, оскільки значною мірою підміняє проповідь євангелія пропагуванням етнофілічного вчення, але відповідає не тільки інтересам імперської експансії Росії, а й пояснює, чому РПЦ зберігає свої церковні структури у незалежних державах. В основі ідеологеми «русского міра» лежить заперечення самобутності та суверенності української нації, її права на власну державу, культуру і мову. Проповідь цього еретичного вчення кліриками РПЦ створювала ідейне підґрунтя для підготовки і ведення війни. Не дивно, що структури РПЦ приховано і відверто сприяли веденню збройної агресії Росії проти України з 2014 р.

РПЦ та її керівництво намагалися уникати на початковому етапі війни публічної оцінки розв'язування Росією війни проти України в 2014 р., зокрема окупації Криму і частин Донецької та Луганської областей (очевидно, через значну кількість підлеглих їй парафій в інших частинах Української держави). Одночасно її структури активно співпрацювали як з окупаційною армією та російськими парамілітарними формуваннями, так і з окупаційною адміністрацією на півдні та

сході України («Республіки Крим» і «ЛДНР»), зокрема, окремі клірики РПЦ брали участь у блокуванні українських військових частин збройними силами РФ.

Масштаб військової агресії, яку вчинила Росія наприкінці лютого 2022 р., вимагав публічного реагування на неї як РПЦ, так і її структурного підрозділу з правами самоврядування УПЦ МП. Окремі клірики РПЦ у проповідях одразу включилися в пропагандистську кампанію дегуманізації українців та підтримки війни Росії проти України. Так, наприклад, протоієрей Андрій Ткачов, який після Революції Гідності втік з Києва до Москви, у лютому 2022 р. у проповіді стверджував, що війна не почалася, а «війна завершується» і що: «Якщо б не зробили нічого, через два роки полетіло б сюди (у Москву – А.І.), без будь-якої пощади, без будь-якого попередження. І якщо б вони сюди зайшли – різали б нас з вами і кров'ю дахи мазали».

Предстоятель УПЦ МП митрополит Онуфрій (Березовський) у 2022 р. засудив війну і назвав її «Каїновим гріхом». 24 лютого 2022 р. він звернувся до президента РФ із закликом «негайно припинити братовбивчу війну». 28 лютого 2022 р. синод УПЦ МП попросив патріарха Московського «і всієї Русі» Кирила закликати керівництво Росії негайно припинити воєнні дії, які вже загрожують перетворитися у світову війну.

Очільник РПЦ Кирил (Гундяєв) проігнорував ці звернення, як і факти обстрілів російськими військовими українських міст і сіл, вбивства ними дітей, жінок та цивільних осіб загалом, скоєння інших тяжких злочинів. У документі «Основи соціальної концепції РПЦ» засуджуються агресивні війни. Всупереч цьому патріарх Кирил на початку березня 2022 р. включився у підтримку наративів російської воєнної пропаганди. На початковому етапі нової фази війни Росія пояснювала її потребою у так званих «денацифікації» та «демилітаризації» України, а також у нібито здійснюваному українською стороною на Донбасі «геноциді».

На четвертий день широкомасштабного вторгнення, 27 лютого, патріарх Московський висловив побоювання, що «злі сили, які завжди боролися з єдністю Русі і Російської церкви», можуть перемогти, і назвав Росію, Україну і Білорусь єдиною

Очільник РПЦ Кирил (Гундяєв) проігнорував ці звернення, як і факти обстрілів російськими військовими українських міст і сіл, вбивства ними дітей, жінок та цивільних осіб загалом, скоєння інших тяжких злочинів. У документі «Основи соціальної концепції РПЦ» засуджуються агресивні війни. Всупереч цьому патріарх Кирил на початку березня 2022 р. включився у підтримку наративів російської воєнної пропаганди.

«русскою землею». 6 березня 2022 р. під час проповіді у день Прощеної неділі він висунув абсурдне обґрунтування війни. За його версією, «вісім років ідуть спроби знищити те, що існує на Донбасі», тобто «принципове неприйняття так званих цінностей, які сьогодні пропонуються тими, хто претендує на світову владу». Для пастви Кирил (Гундяєв) оголосив, що тестом на лояльність до світу «надлишкового споживання», світу видимої «свободи» (себто до західної цивілізації) нібито є проведення гей-параду. На його думку, «навколо цієї теми сьогодні йде реальна війна». Підсумком проповіді, більша частина якої була присвячена перекрученому висвітленню ситуації навколо Донбасу, були слова патріарха Кирила: «Ми вступили у боротьбу, яка має не фізичне, а метафізичне значення».

У цій проповіді він реальні причини неокolonіальної війни Росії проти України підмінив вигаданою квазірелігійною – нібито відмовою на Донбасі проводити гей-паради, а також у душі російської воєнної пропаганди говорив лише про страждання жителів Донбасу, хоча на той момент бойові дії, які супроводжувалися руйнуваннями, стражданнями та вбивствами громадян України, російська окупаційна армія вела також на Київщині, Чернігівщині, Сумщині, Харківщині, Херсонщині, Запоріжжі та деяких інших українських територіях. Та й слова очільника РПЦ про донбасців є ферисейсько-маніпулятивними, адже він, зокрема, нічого не сказав про вбивства, катування російськими окупантами та їхніми колаборантами донбасських українців, масове вимушене залишення останніми власних домівок.

Далі буде...

Матеріал підготовлено редакцією газети «Кримська світлиця» громадської організації «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» у межах реалізації проекту «Реорганізація діяльності незалежного ЗМІ «Кримська світлиця»: посилення спроможностей в протидії дезінформації та пропаганди щодо Криму» за підтримки програми «Стийкість», яка упродовжується Фондом Східна Європа у консорціумі неурядових організацій на чолі з ERIM (Франція) у партнерстві з Фондацією домів з прав людини, Домом прав людини – Тбілісі, Чорноморським фондом регіонального співробітництва та коштом Європейського Союзу.

Думки, викладені у цьому матеріалі, не обов'язково відображають позицію організацій-партнерів консорціуму та Європейського Союзу.

ЗНИЩЕННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

ЛІНГВОЦИД

Продовження

Усунення української мови з освіти в окупованому Криму є свідомою спробою стерти українську ідентичність з регіону. Змушуючи кримські школи викладати виключно російською мовою, окупаційна російська адміністрація позбавляє українських дітей можливості вивчати та користуватися рідною мовою, яка є невід'ємною частиною їхньої культурної ідентичності. Мілітаризація освіти натомість передбачає сприяння героїзації російської армії та її історії, одночасно демонізуючи Україну та її народ. Вона також спрямована на поширення російської пропаганди, що привчає бачити Україну ворогом.

Владислав МІРОШНИЧЕНКО,
аналітик Української Гельсінської спілки з прав людини, експерт групи «Гуманітарна політика» Кримської платформи

У звіті Центру громадянської просвіти «Альменда», який з 2014 року досліджує освітній простір окупованого Криму, зазначається, що особлива небезпечність індоктринації саме для дітей полягає в тому, що діти «доволі швидко демонструють лояльність і їх легко індоктринувати, оскільки вони мають менше попередньо сформованих концепцій і переконань, які вербувальникам потрібно було б спростувати або змінити». Ба більше, діти, яким прищеплено екстремістську ідеологію, будуть «лояльними охоронцями» і «чистими носіями» конкретної ідеології для майбутніх поколінь. Це є особливо релевантним у контексті окупації Криму та окремих частин Донецької та Луганської областей, бо нинішні школярі не бачили іншої освіти, ніж та, яку зараз впроваджують окупаційні адміністрації, від самого дитинства навчаючи дітлахів російському патріотизму¹. Це безпосередньо впливає на ставлення до української культури та мови, перетворюючи її вивчення на «ворожий акт».

За словами експертів Центру громадянської просвіти «Аль-

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

ФОТО З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

«Патріотичне» виховання кримських дітей і молоді.

менда»: «З 2014 року окупаційна влада систематично і цілеспрямовано виховувала в українських дітей «російську ідентичність», знищуючи зв'язки між українськими громадянами на окупованих територіях і Україною. Передусім, це стосується української мови та її витіснення з усіх сфер суспільного життя, зокрема освіти, медіапростору, культури (включно з вилученням і знищенням українських книг). До того ж, як зазначено в одному з російських ресурсів, для кримчан українська мова має асоціюватися з війною й Україною як «страной победившего фашизма». Україна загалом у російських наративах виступає як ідеологічний ворог, від якого слід захищатися зі зброєю в руках»².

Саме тому мілітаризація освіти на території окупованого Криму

безпосередньо пов'язана з намірами російських окупантів повністю виключити українську мову зі сфери освіти, стаючи одним із інструментів лінгвоциду.

РЕАКЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ НА ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

Неможливо сказати, що реакція міжнародної спільноти на акти знищення української мови була дуже переконливою та дієвою. Міжнародні організації та партнери були пасивні у засудженні злочину лінгвоциду, який вчинявся Росією, не кажучи вже про вжиття конкретних заходів з метою зупинення незаконних дій Росії. Проте можна виокремити і певні заяви, які підкреслюють

злочинність дій Росії, спрямованих на знищення української мови в освітньому просторі.

Наприклад, 6 березня 2017 року в Міжнародному Суді ООН Україна представила позов до Росії, в якому звинувачує РФ у підтримці тероризму на Донбасі і дискримінації меншин, зокрема в окупованому Криму. Слухання пройшли з 6 до 9 березня в Палаті правосуддя в Гаазі. І вже 19 квітня 2017 року Міжнародний Суд ООН ухвалив наказ у справі Україна проти Російської Федерації щодо застосування тимчасових заходів. Згідно з рішенням суду Російська Федерація в окупованому Криму має:

– утримуватися від збереження або застосування нових обмежень на права кримськотатарської спільноти зберігати свої представницькі інституції, вклю-

«З 2014 року окупаційна влада систематично і цілеспрямовано виховувала в українських дітей «російську ідентичність», знищуючи зв'язки між українськими громадянами на окупованих територіях і Україною. Передусім, це стосується української мови та її витіснення з усіх сфер суспільного життя, зокрема освіти, медіапростору, культури (включно з вилученням і знищенням українських книг). До того ж, як зазначено в одному з російських ресурсів, для кримчан українська мова має асоціюватися з війною й Україною як «страной победившего фашизма». Україна загалом у російських наративах виступає як ідеологічний ворог, від якого слід захищатися зі зброєю в руках».

чаючи Меджліс кримськотатарського народу;

– забезпечити доступ до освіти українською мовою.

У міжнародних документах постійно згадуються різні аспекти порушень прав людини в окупованому Криму. Але питання цілеспрямованої політики держави-окупанта щодо знищення української мови й ідентичності зустрічається вкрай рідко і лише тезово, не розкриваючи підґрунтя та наслідки таких дій. Хоча необхідно підкреслити, що навіть у таких документах повільно, але відбувається зміна у бік повноцінного визнання однієї з головних цілей держави-агресора – знищення української спільноти в окупованому Криму. Наприклад, у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна» (16 грудня 2021 року) містяться такі твердження:

(Генеральна Асамблея) глибоко стурбована обмеженнями, з якими стикаються українці, зокрема кримські татари, у здійсненні своїх економічних, соціальних та культурних прав, включаючи право на працю, а також можливість зберегти свою ідентичність і культуру та здобувати освіту українською та кримськотатарською мовами;

(Генеральна Асамблея) висловлює стурбованість мілітаризацією та асиміляцією молоді в Криму Російською Федерацією, включаючи бойову підготовку кримських дітей до військової служби в російських збройних силах та запровадження системи «військово-патріотичного»

виховання та блокування доступу мешканцям Криму до української освіти;

(Генеральна Асамблея) закликає Російську Федерацію забезпечити доступність навчання українською та кримськотатарською мовами.

НАСЛІДКИ БЕЗКАРНОСТІ

Ані дії України, ані реакція міжнародної спільноти не зуміли зупинити послідовне та системне знищення української мови в публічному просторі окупованого Криму загалом і в освітньому середовищі зокрема. На цей момент варто констатувати, що українська мова в освітньому просторі окупованого Криму є фактично відсутньою. Безкарність, якою вихваляється держава-агресор, спонукала Росію до розширення власних апетитів, щоб спробувати повторити повне викоринення української мови вже в інших регіонах України.

24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабне вторгнення на материкову частину України, спромігшись окупувати окремі райони Херсонської, Запорізької та інших областей. «Кримські практики», які застосовувалися Росією з 2014 року, почали поширювати і на «новоокуповані» території. Зокрема, спроби знищення української мови в освітніх закладах.

За словами Олега Охредька, експерта Центру громадянської просвіти «Альменда»: «Якщо в окупованому Криму процес витіснення української мови був поступовим, то на «нових територіях» все відбулося практично миттєво – все було переведено на російську мову, й навіть почалися переслідування за вживання української мови. А підручники та книги українською мовою вилучалися з бібліотек та знищувалися, як свого часу у нацистській Німеччині»³.

Уповноваженим з питань захисту державної мови акумульовано інформацію щодо витіснення державної мови з різних сфер суспільного життя на територіях, які перебували або перебувають у тимчасовій окупації (оточенні, блокуванні), починаючи з 24 лютого 2022 року. Це, зокрема, громади Донецької, Харківської, Луганської, Запорізької, Херсонської, Чернігівської, Київської областей. За даними з відкритих джерел, офісом Уповноваженого лише станом на кінець червня 2022 року було зафіксо-

«Патріотичне» виховання кримських дітей і молоді.

вано понад 100 фактів, які свідчать про цілеспрямоване винищення державної мови в різних сферах суспільного життя, фактичне позбавлення права громадян на користування, вивчення та навчання українською мовою, дискримінацію та репресії щодо осіб, які публічно проявляють свою українську національну ідентичність, зокрема через спілкування українською мовою. В освітній сфері було зафіксовано щонайменше 22 факти, що містять ознаки лінгвоциду, в Катюжанці, смт Донському, Мелітополі, Волновасі, Маріуполі, Генічеську, Каховці, Бердянську та Скадовську. Зокрема, було зафіксовано такі факти: переведення закладів загальної середньої освіти на російську мову навчання та російські освітні програми, звільнення директорів шкіл через відмову працювати з окупантами, примушення директорів шкіл присягнути на «вірність Росії», заміна підручників з історії, запровадження посад «політруків» у школах тощо⁴.

Зараз є очевидним, що безкарність Росії під час знищення української мови в Криму призвела до масштабування таких злочинів у геометричній прогресії.

ЩО НЕОБХІДНО РОБИТИ УКРАЇНІ?

В окупованому Криму у дітей відсутній доступ до вивчення української мови в «офіційних» закладах освіти, опанувати мову вони можуть лише дистанційно. Навіть самостійно вивчати українську мову в окупованому Криму надзвичайно складно. Так, в аналітичному звіті «Оцінка імплементації державної політики реалізації права на освіту для дітей з тимчасово окупованого Криму» зазначено: «Під час моніторингу було здійсне-

но пошук послуг репетитора української мови з допомогою пошукової системи. Результати свідчать про те, що переважна більшість репетиторів української мови надають свої послуги онлайн і не перебувають у Криму, таких репетиторів можна знайти на українських, російських і міжнародних (іноземних) сайтах. Є лише 25 репетиторів, які надають послуги офлайн у Криму»⁵.

Після початку повномасштабного вторгнення українська мова здобула неабияку популярність у світі, що спонукало до створення додаткових онлайн можливостей для навчання українською. Проте і такий шлях не дозволить повноцінно зберегти можливість вивчення української мови в окупованому Криму. Повна деокупація Кримського півострова – це єдиний шлях для повноцінного відновлення статусу української мови як державної на території півострова.

Завдяки зусиллям Сил оборони України та всіх українців момент деокупації окупованого Криму стає все ближчим і ближчим. Тому вже зараз треба готуватися до подолання наслідків знищення української мови на деокупованому півострові. Варто напрацювати проект спеціальної державної програми, спрямованої на підтримку розвитку та функціонування української мови в Криму. Ця програма має містити щонайменше:

- формування кадрового резерву вчителів української мови для освітніх закладів;
- популяризацію вживання української мови;
- інформаційні заходи, спрямовані на поширення інформації щодо злочинних дій Росії, які вчинялися в період окупації;

- фінансову підтримку для створення україномовного контенту та його поширення;
- фінансову підтримку ініціатив, спрямованих на вивчення української мови;
- запровадження програм обміну між освітніми закладами Криму й іншими україномовними регіонами України;
- підтримку проведення культурних заходів, які популяризують українську мову.

Окрім цього, Україні необхідно замислюватися над питанням притягнення держави-агресора до відповідальності за лінгвоцид – системну державну політику, спрямовану на знищення української мови та її витіснення з усіх сфер публічного життя. Варто зауважити, що притягнення до відповідальності на міжнародному рівні, навіть шляхом створення спеціалізованого міжнародного трибуналу над злочинами Російської Федерації в Україні, є малореалістичним. За словами Володимира Василенка, колишнього представника України в Раді ООН з прав людини та екс-судді Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії, питанням геноциду проти української мови навряд чи опікуватимуться на міжнародній арені. «Свого часу, в 1948 році, було розроблено конвенцію про боротьбу зі злочином геноциду та покарання за нього. Тоді під час дискусії було відкинуто спроби включити у визначення геноциду те, що зветься «культурний геноцид». На цьому поставили крапку», – обґрунтував своє бачення Володимир Василенко⁶.

Тому лише на національному рівні ми маємо реальний шанс притягнути представників Російської Федерації до відповідальності за знищення освіти українською мовою в окупованому Криму. А одним із перших наших кроків має стати внесення змін до Кримінального кодексу України – доповнення окремою статтею під назвою «Лінгвоцид», яка, наприклад, може виглядати так:

Стаття 448. Лінгвоцид
Лінгвоцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою знищення мовної спільноти або обмеження використання мови, її усунення з публічного простору чи значного зменшення її використання та/або культурного значення, що може містити, але не обмежується: заборону використання мови в публічних

Ані дії України, ані реакція міжнародної спільноти не зуміли зупинити послідовне та системне знищення української мови в публічному просторі окупованого Криму загалом і в освітньому середовищі зокрема. На цей момент варто констатувати, що українська мова в освітньому просторі окупованого Криму є фактично відсутньою. Безкарність, якою вихваляється держава-агресор, спонукала Росію до розширення власних апетитів, щоб спробувати повторити повне викоринення української мови вже в інших регіонах України.

або приватних місцях; заборону викладання мови та навчання мовою в навчальних закладах; створення умов, за яких викладання мови та навчання мовою в навчальних закладах є неможливим, – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

1. Публічні заклики до лінгвоциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до лінгвоциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів – караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Більше інформації щодо порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях України

- 1 <https://almenda.org/yak-rosiya-znishhuye-identichnist-ukrainskikh-ditej-na-okupovanix-teritoriyax-ta-chomu-ce-varto-nazivati-indoktrinaciyeyu/>
- 2 <https://almenda.org/yak-rosiya-znishhuye-identichnist-ukrainskikh-ditej-na-okupovanix-teritoriyax-ta-chomu-ce-varto-nazivati-indoktrinaciyeyu/>
- 3 <https://almenda.org/kavalerijska-ataka-rosii-na-osvitnye-pole-timchasovo-okupovanogo-pivdnua-ukraini-krim-ta-priazovya/>
- 4 <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/rosijska-politika-lingvocidu-na-okupovanih-teritoriyah-ukrayini-yak-sposib-demontazhu-konstitucijnogo-ladukrayini-ta-elementu-genociduproti-ukrayinskogo-narodu>
- 5 <https://drive.google.com/file/d/1lQdG6dnfectqVRmpdxHC-nv6LNyA7SL/view>
- 6 <https://www.radiosvoboda.org/a/27840323.html>

Матеріал підготовлено редакцією газети «Кримська світлиця» громадської організації «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» у межах реалізації проекту «Реорганізація діяльності незалежного ЗМІ «Кримська світлиця»: посилення спроможностей в протидії дезінформації та пропаганди щодо Криму» за підтримки програми «Стойкість», яка упродовжується Фондом Східна Європа у консорціумі неурядових організацій на чолі з ERIM (Франція) у партнерстві з Фондацією домів з прав людини, Домом прав людини – Тбілісі, Чорноморським фондом регіонального співробітництва та коштом Європейського Союзу.

Думки, викладені у цьому матеріалі, не обов'язково відображають позицію організацій-партнерів консорціуму та Європейського Союзу.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОВНОВАЖНОЇ КОМІСІЇ ВЦВК І РНК РСФРР У СПРАВАХ КРИМУ

ЯК ЦЕ БУЛО...

Продовження

Одним із важливих кроків, зроблених Ш. Ібрагімовим разом з «прореспубліканським» угрупованням Кримського обкому РКП(б), було скликання безпартійної кримськотатарської конференції. Її організацією займалися працівники, які підтримували ідею залучення кримських татар до управління республікою.

Тетяна БИКОВА,
к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАН України

Тож 22 липня з ініціативи Ібрагімова відбулася кримськотатарська безпартійна конференція, на яку прибуло близько 500 делегатів. На ній з'ясувалася тривожна для московських більшовиків обставина: кримські татари, які не підпорядковувалися залізній партійній дисципліні, не були слухняними «гвинтиками» і відстоювали те, що вважали за потрібне. Ш. Ібрагімов, вказуючи на причини виникнення автономної республіки, зазначав, що кримські татари є працелюбною масою, а тому створення республіки має привести до того, щоб їхня кількість з 300 тис. збільшилася до 3 млн. Торкаючись питання про автономію, один з учасників конференції, Ібрагімов (однофамілець), сказав: «В автономних республіках пошта, залізниця, телеграф, економічні справи та армія мають бути пов'язані з центром. Але якщо вони будуть пов'язані з центром, то що ж нам залишиться?»¹.

В обговоренні питань, пов'язаних зі створенням автономної республіки, взяло участь багато депутатів. Вони висловлювали безліч різноманітних пропозицій щодо того, який вигляд повинна мати новостворена республіка. Депутат Блушов вимагав організувати в Криму Наркомат закордонних справ і призначити на посади наркомів

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

освіти та охорони здоров'я кримських татар. І. Апаз вважав, що, крім негайної організації Наркомату закордонних справ, конче потрібно, щоб його очолив представник кримськотатарського народу. Асір пішов далі і запропонував передати взагалі всі керівні посади в руки кримських татар. А. Бекіров висловив припущення, що скликання цієї конференції недвозначно підтверджує факт передачі влади на півострові від Кримському до рук кримськотатарського суспільства. С. Хаттатов запропонував скасувати постанову про максимальне підпорядкування Кримської автономної республіки центру. А. Ісханова висловила невдоволення практикою, спрямованою на те, щоб «законои Кримської автономії писалися в Москві», адже треба, щоб «усі закони писалися там, де, власне, й розташовується автономія». О. Дерен-Айерли висловив надію на те, що депутати безпартійної кримськотатарської конференції візьмуться за виправлення помилок, зроблених кримською більшовицькою організацією за час її перебування при владі. Ще далі пішов Ібрагімов, який прямо закликав усіх присутніх у зв'язку з повним нехтуванням Кримським обкомом інтересів кримських татар розпочати самим контакти з Туреччиною, в якій й шукати допомоги. Його підтримав Ісламов, який закликав присутніх орієнтуватися на Схід і там шукати порятунку від голоду й злиднів, які виникли в Криму через недбале керівництво більшовицьких працівників. Схожі міркування висловив С. Айвазов, який порівняв цю конференцію з Курултаєм, що виник і працював у 1917 р., і закли-

кав присутніх наслідувати приклад своїх попередників та вирішувати питання створення власної республіки так, як того вимагають інтереси кримськотатарського народу, а не Москви.

Завершуючи роботу, безпартійна кримськотатарська конференція ухвалила резолюцію, в якій зазначалося: «Зберігаючи власні національні особливості, татарське селянство все-таки щиро стоїть на платформі радянської влади і бажає спільної роботи». Конференція обрала Раду семи, на яку поклала виконання рішень, ухвалених на конференції, а саме: створити в Криму автономну республіку з власними урядовими структурами, вільну від диктату з центру; зв'язатися з кемалістською Туреччиною і просити у неї допомоги для подолання масштабної кризи, що виникла на півострові².

За словами І. Фірдева, «обком схамувався, вирішив виправити становище, що склалося, й кооптувати до цієї Ради деяких своїх представників. Але у відповідь отримав рішучу відмову, яка мотивувалася тим, що обком завважає їхню роботу. Натомість Рада семи запропонувала долучити до власної роботи з членів обкому тих татарських працівників, які знають умови життя Криму»³.

І дійсно: конференція обрала свого представника, який мав працювати з владою для здійснення спільної роботи з втягнення кримських татар до радянського будівництва. Проте із «втягненням» виникли серйозні проблеми, адже представник кримських татар, направлений до радянських органів влади, не був допущений до роботи. Новий представник Наркомату РСФРР у Криму С. Сюнчелей надіслав до Повноважної комісії доповідну записку щодо цього «скандального факту», в якій усяляко підкреслював згубну роль Кримського обкому, що не рахується з думкою кримськотатарських працівників: «Щодо них обком РКП тримався несправедливої тактики, постійно зневажливо ставився до них, нерідко дискредитував їх»⁴.

Через «непоступливість» кримських татар, не зв'язаних у власних діях сумнозвісним «демократичним централізмом», Кримський обком не мав змоги «керувати й спрямовувати» в потрібне більшовикам русло татар-небільшовиків. Дещо пізніше І. Акулов із сумом зазначив, що облас-

на кримськотатарська безпартійна конференція не була як слід підготовлена (тобто говорячи відверто: не була «організована» більшовиками), а тому не дала бажаних підсумків⁵.

Цілком очевидно, що конференція висловлювалася за справжню, а не маріонеткову кримську республіку. І з цієї думкою більшовикам, за будь-яких власних планів, потрібно було рахуватися.

Термін «повна автономія», який постійно лунав під час безпартійної кримськотатарської конференції, містив надання Кримській республіці прав самостійного спілкування із закордонними країнами, ведення зовнішньої торгівлі, самостійного вирішення питання про повернення до Криму емігрантів. Тобто кримські татари пропонували створити самостійний кримський комісаріат закордонних справ⁶. Ця вимога викликала в Москві страшену лютю. Про це свідчить телеграма наркома закордонних справ РСФРР Г. Чичеріна, надіслана на ім'я уповноваженого НКЗС у Криму: «Пропозиція забезпечити «Кримський центр» Наркомзаксправом неадекватна, безглузда, шкідлива, не має жодного підґрунтя й має бути безумовно відкинута. Крим не є незалежною державою, а республікою в межах федерації, як Карелія та Башкирія. Такі республіки ніколи Наркомзаксправа не мали. Думка про те, щоб Крим провадив стосовно Туреччини самостійну революційну політику, настільки шкідлива й небезпечна, що досить її, щоб рішуче відкинути цей проект, бо це значить, що там зриватимуть нашу політику, вставлятимуть нам палиці в колеса і створюватимуть скандали з урядом Туреччини». Від свого представника нарком вимагав «рішуче протестувати проти цієї неадекватної вигадки, категорично заявити, що це в жодному разі не може бути допущено».

30 червня на засіданні політбюро ЦК РКП(б) питання про статус кримської автономії було поставлено на голосування. У зв'язку з цим Г. Чичерін запропонував таку пропозицію: потрібно «безумовно відкинути будь-які натяки на створення в Криму особливого комісаріату закордонних справ. Там буде лише наш уповноважений – для технічної мети й більше нічого»⁷. В. Ленін підтримав запропонований Г. Чичеріном проект рішення політбюро ЦК РКП(б) з відмовою у створенні в Криму самостійно-

Цілком очевидно, що конференція висловлювалася за справжню, а не маріонеткову кримську республіку. І з цієї думкою більшовикам, за будь-яких власних планів, потрібно було рахуватися.

го комісаріату закордонних справ і підготував записку до ЦК РКП(б), в якій зазначалося: «Я повністю за Чичеріна. Ленін»⁸. Цілком зрозуміло, що ухвалено було пропозицію Г. Чичеріна.

Своєю чергою, Кримському обласному комітету РКП(б) та Повноважній комісії ЦК РКП(б) та ВЦВК було запропоновано покваліфікувати підготовку положення про Кримську республіку та Конституції Кримської АССР, які були б складені на більшовицьких засадах державного будівництва. Адаже, за словами свідка тих подій, більшовика О. Рабиновича, «московський уряд разом з більшістю керівників кримського уряду боролися за таку Конституцію Кримської АССР, яка забезпечила б нерозривний зв'язок Криму зі всією соціалістичною державою»⁹. Немає нічого дивного в тому, що через місяць після безпартійної конференції кримських татар Криму, яка так налякала центральний уряд, проекти цих двох важливих документів були готові.

Далі буде...

- 1 Державний архів Автономної Республіки Крим (далі – ДААРК). – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 112. – Арк. 25.
- 2 Там само. – Арк. 25 – 28.
- 3 Там само. – Арк. 28.
- 4 Крапивенцев М.Ю. История трансформации политико-правового статуса Крыма в 1917-1921 годах. – Диссертация на соискание учёной степени канд. ист. наук. – Симферополь, 2014. – С. 159.
- 5 ДААРК. – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 112. – Арк. 24; Ф.-П. 1. – Оп. 1. – Спр. 53. – Арк. 9.
- 6 Там само. – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 132. – Арк. 36 – 37.
- 7 Ленинский сборник. – XXXVII. – М.-Л., 1970. – С. 300-301.
- 8 В.И. Ленин. Биографическая хроника. – Т. 10. Январь – Июль 1921 г. – М., 1979. – С. 621.
- 9 ДААРК. – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 132. – Арк. 37.

Випуск газети «Кримська світлиця» здійснюється в межах реалізації проекту «Реорганізація діяльності незалежного ЗМІ «Кримська світлиця»: посилення спроможностей в протидії дезінформації та пропаганди щодо Криму» за підтримки програми «Стийкість», яка упроваджується Фондом Східна Європа у консорціумі неурядових організацій на чолі з ERIM (Франція) у партнерстві з Фондом Європейського Союзу.

Зміст видання газети «Кримська світлиця» є виключною відповідальністю авторського колективу редакції газети «Кримська світлиця» громадської організації «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім», і не обов'язково відображає позицію організацій-партнерів консорціуму та Європейського Союзу.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

«ДЯДЯ ВОВА, МЫ С ТОБОЙ», АБО МАГІЯ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ РФ В УКРАЇНІ

Звільнили територію Криму – і всі проблеми вирішено? Тоді чому немає того радісного натовпу звільнених з-під ярма? Чому ніхто не говорить українською мовою? Чому на ЗСУ дивляться, як на нових «зелених чоловічків», а молодь і діти строєм ходять у червоних краватках та зі зброєю при собі? Спершу може здатися, що це щось фантастичне, однак може стати цілковитою реальністю вже сьогодні. І все – через зусилля російської держави у боротьбі з усім українським: історією, культурою, освітою. Особливо через освіту – фундаментальне право – держава-агресор примусово здійснює асиміляцію українських дітей з російськими, ширить культ війни та національної ворожнечі, спонукає дітей до приєднання до бойових дій проти України. Що потрібно для того, аби протидіяти та запобігти таким злочинним діям РФ, читайте у наступному номері.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555Р від 06.02.2019 р.

Засновники
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Видавець
ТОВ «Видавничий дім «Українська культура»
Юридична адреса
Видавця:
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1
Головний редактор
Андрій ШЕКУН
Дизайн та верстка
В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Надруковано:
ФОП Хісамдінов А. Ю.
Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії CC BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2023 р.: на 6 місяців – 224,64 грн; на рік – 449,28 грн.
У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс
90269
Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

